

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЗАЯРНА ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 374.014.2(477:4ЄС)(043.5)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ
НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат наук з державного управління, доцент
Пшенична Любов Василівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка,
професор кафедри менеджменту освіти та
професійної підготовки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Заболотна Оксана Адольфівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мілютіна Ольга Костянтинівна,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
доцент кафедри іноземних мов та методики
викладання.

Захист відбудеться 21 квітня 2017 року о 13 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 20 березня 2017 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.Г.Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Міжнародне співробітництво як важливий інструмент Європейського Союзу спрямовано на формування європейського суспільства знань, освітньої й соціокультурної інтеграції, де особливого значення набуває взаємодія формальної, неформальної та інформальної освітніх сфер, на необхідності якої зроблено акцент у документах освітньої, молодіжної і соціальної політики ЄС. Невід'ємною складовою євроінтеграційних зусиль є створення європейського простору неформальної освіти впродовж життя, в якому належне місце відведено неформальній освіті (НФО) дітей та учнівської молоді.

Про участь України в інтеграційних процесах наголошено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016-2020 рр.

Доцільність наукового опрацювання досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв'язання низки суперечностей у розвитку НФО дітей та учнівської молоді в ЄС та Україні: між потребою сучасного глобалізованого суспільства в розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді й недостатнім рівнем розробленості концептуальних засад взаємодії різних соціальних інститутів в означеному процесі; між розвитком організаційних, процесуальних та змістових основ міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС й рівнем їх узагальнення вітчизняною науково-педагогічною спільнотою; між потребою країн-партнерів ЄС, зокрема й України, у творчому використанні елементів позитивного досвіду міжнародного співробітництва Європейського Союзу у досліджуваній сфері й відсутністю фундаментальних наукових та прикладних методичних розробок.

Вивчення проблеми міжнародного співробітництва у сфері НФО в ЄС знаходиться в межах предметних полів наукових розвідок у галузі філософії освіти, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, теорії виховання, соціальної педагогіки, соціології, політології, міжнародного права. Окремі аспекти в організації міжнародного співробітництва в освітній сфері досліджувалися вітчизняними вченими в контексті проблем формування європейських освітніх стратегій (В. Андрущенко), підсилення ролі міжнародного співробітництва й євроінтеграції в розвитку вітчизняної системи освіти (Т. Антонюк), визначення шляхів модернізації освіти і науки України (В. Кремень) тощо.

У численних наукових працях, предметом яких є розвиток освіти в країнах європейського регіону, вітчизняними вченими з'ясовувалися різноманітні аспекти становлення її неформальної складової, зокрема щодо еволюції поглядів на концепт «Освіта впродовж життя» (І. Зязюн, Т. Десятов, Л. Лук'янова, Н. Шугалій та ін.); ролі неформальної освітньої складової в європейських системах загальної освіти (М. Бойченко, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, А. Сбруєва та ін.); особливостей розвитку систем НФО

дітей і молоді в європейському регіоні (Р. Науменко, О. Биковська, Н. Савченко, В. Стрижалковська та ін.), питань взаємодії освітньої та молодіжної політик ЄС в аспекті НФО (Н. Вільчиська, О. Краєвська, О. Ковальчук, О. Локшина та ін.).

Проте узагальнюючого вивчення процесів і потенціалів розвитку міжнародного співробітництва в аспекті розбудови сфери неформальної освіти дітей та учнівської молоді країн-членів і країн-партнерів ЄС не проводилося. Необхідність здійснення такого дослідження в Україні зумовлена розширенням міжнародного співробітництва в форматі «Україна – ЄС» у контексті модернізації національної системи освіти, що передбачає, зокрема, подальшу синергію її формальної, неформальної та інформальної складових.

Зазначені міркування зумовили вибір теми дослідження: **«Організаційно-педагогічні основи міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у Європейському Союзі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, науковий напрям «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний № 0113U004660). Тему дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 7 від 27 січня 2014 року) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 7 від 30 вересня 2014 р.).

Мета дослідження – з'ясувати організаційно-педагогічні основи міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС для обґрунтування можливостей використання елементів позитивного досвіду в досліджуваній сфері в Україні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**.

1. Виявити стан розроблення досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці.

2. Розкрити концептуальні основи дослідження феномена «міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді», виокремити чинники та етапи його розвитку в ЄС.

3. Охарактеризувати сучасні організаційні та процесуальні основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС.

4. Окреслити змістові основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС.

5. Узагальнити сучасні тенденції та визначити перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС; обґрунтувати можливості використання елементів позитивного європейського досвіду ЄС у досліджуваній сфері в Україні.

Об'єкт дослідження – сфера неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС.

Предмет дослідження – концептуальні, організаційні, процесуальні та змістові основи міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 90-их років ХХ ст. до сьогодення. Нижня хронологічна межа дослідження – 1992 рік, що відзначився підписанням Маастрихтського договору щодо створення ЄС. Верхня хронологічна межа дослідження – 2016 рік, що зумовлено прийняттям Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 рр., у якій сформульовано якісно нові пріоритети розвитку досліджуваної сфери.

Географічні межі дослідження охоплюють країни-члени та країни-партнери Європейського Союзу, зокрема й Україну.

Методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання; філософські положення про єдність процесів, взаємовплив і взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності; положення про єдність теорії і практики.

В основу розробленої методології дослідження покладено принципи об'єктивності, цілісності, єдності історичного та логічного, соціальної зумовленості, науковості, послідовності й наступності. На всіх етапах дослідження використовувалися такі підходи: історико-генетичний, що дозволив виявити чинники становлення міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді як соціального феномена, що перебуває в неперервному розвитку, та виокремити етапи його становлення; системний, що дозволив розглянути неформальну освіту дітей та учнівської молоді в ЄС як складну відкриту систему, що має широкий спектр елементів внутрішньої (співробітництво на рівні країн-членів, регіональних організацій та національних інституцій) і зовнішньої (співробітництво з країнами-партнерами ЄС) взаємодії; порівняльний, що дозволив окреслити й обґрунтувати можливості творчого використання елементів позитивного європейського досвіду в досліджуваній сфері України.

Теоретичну основу дослідження становлять: сучасні філософські концепції функціонування й розвитку освітніх систем (В. Андрущенко, І. Бушман, А. Євтодюк, І. Зязюн, В. Кремень, Є. Лодатко, Н. Рибка та ін.); концептуальні положення порівняльної педагогіки щодо розвитку європейської інтеграції і міжнародного співробітництва у сфері освіти (Т. Антонюк, Н. Вільчиська, О. Заболотна, О. Краєвська, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, О. Огієнко, А. Сбруєва, О. Сухомлинська та ін.); теоретичні засади становлення та розвитку позашкільної освіти в Україні (Л. Березівська, В. Берека, О. Биковська, В. Вербицький, Р. Наumenко, Г. Пустовіт, Т. Сущенко, Т. Цвірова та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та виконання завдань дослідження було використано сукупність взаємопов'язаних методів, серед яких – *загальнонаукові*: аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення, що забезпечили з'ясування генези досліджуваного освітнього феномена; *конкретно-наукові*: метод термінологічного аналізу, що уможливив розкриття сутності важливих соціальних й освітніх процесів і явищ (розвиток міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді, формування цілісного європейського простору неформальної освіти дітей та учнівської молоді) на основі виявлення й уточнення значень і змістових смислів основоположних феноменів

(міжнародне освітнє співробітництво, неформальна освіта); група *історичних методів*: історіографічний, проблемно-хронологічний, ретроспективний, що дозволили охарактеризувати досліджувані феномени і явища в історичній ретроспективі; *системно-структурний аналіз*, що уможливив з'ясування елементів і взаємозв'язків НФО дітей та учнівської молоді в ЄС; *метод моделювання*, що дав можливість відобразити структурно-функціональні особливості НФО дітей та учнівської молоді, її роль у реалізації європейської стратегії «Освіта впродовж життя»; *SPOT-метод*, що дозволив виокремити позитивні й негативні тенденції міжнародного співробітництва в ЄС в аспекті розбудови сфери неформальної освіти дітей та учнівської молоді на основі порівняння пріоритетів, визначення його сильних і слабких сторін, шансів і ризиків, можливостей і труднощів, потреб і резервів, зумовлених комплексами зовнішніх і внутрішніх факторів; *методи наукової екстраполяції та компаративного аналізу*, які були необхідними для визначення можливостей ефективного застосування елементів європейського досвіду міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді в Україні. *Емпіричні методи* дослідження: бесіди, листування та Е-листування з науковцями, європейськими установами НФО дітей та учнівської молоді з метою уточнення, розширення, деталізації і верифікації отриманих даних.

Джерельну базу дослідження становлять:

- документи Ради Європи, Єврокомісії та Європарламенту ЄС щодо організації міжнародного співробітництва у сфері освіти (стратегії, рекомендації, звіти та ін.);
- документи всесвітніх організацій, зокрема ООН та її структур (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ВООЗ та ін.), що розглядалися в контексті вивчення концепції «Освіта впродовж життя»;
- документи міжнародних організацій (*SALTO, EAICY, Eurochild, European Youth Forum, EURYDICE, CADEFOP та ін.*), що дали можливість виявити організаційно-педагогічні основи неформальної освіти в ЄС;
- документи країн-членів ЄС щодо національних підходів до міжнародної освітньої, молодіжної і соціальної політики;
- нормативно-правові, програмно-концептуальні та інші матеріали щодо розвитку освітньої, молодіжної та соціальної політики в Україні;
- наукові дослідження (дисертації, монографії, статті) і методичні розробки (посібники, методичні рекомендації та ін.) вітчизняних і зарубіжних авторів у галузі історії освіти, порівняльної педагогіки, теорії виховання, соціальної педагогіки, а також соціології, політології, міжнародного права;
- інформаційні й аналітичні матеріали сайтів міжнародних та національних організацій (асоціацій, мереж) у сфері НФО дітей та учнівської молоді.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці з'ясовано організаційно-педагогічні основи розвитку міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС. Визначено сутність феномену «міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді», виокремлено етапи його розвитку в ЄС: 1) концептуалізаційний (1990 – 2000 рр.);

2) установчий (2000 – 2009 рр.); 3) верифікаційний і валідаційний (2009 – 2016 рр.). Охарактеризовано основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС: організаційні (рівні організації та їх аспекти: соціально-освітні, політичні, наукові), процесуальні (засоби координації; процеси верифікації і валідації; комплементарні, компенсаторні, інтеграційні, соціумформуванняльні процеси в НФО) та змістові (пріоритетні напрями, організаційні форми). Узагальнено сучасні позитивні тенденції (спрямованість ЄС на формування глобального й європейського простору освіти впродовж життя; підсилення ролі ЄС у створенні правової основи, зокрема у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді) та визначено перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС. Обґрунтовано можливості та розроблено рекомендації щодо використання в Україні елементів позитивного досвіду міжнародного співробітництва ЄС у досліджуваній сфері (на державному та міжінституційному рівнях; у політичному, соціальному й науковому аспектах).

Уточнено зовнішні й внутрішні чинники, що є визначальними для розвитку міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді; сутність поняття «НФО дітей та учнівської молоді», пов'язаних з ним термінів.

Подальшого розвитку дістали положення й висновки вітчизняних учених щодо розвитку НФО дітей та учнівської молоді в ЄС та Україні.

До наукового обігу введено маловідомі й раніше невідомі європейські й вітчизняні джерела, що стосуються особливостей становлення та розвитку НФО дітей і молоді в ЄС, організації міжнародного співробітництва в форматі «Україна – ЄС».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання розроблених матеріалів (характеристик, структурно-організаційних моделей, рекомендацій щодо розвитку міжнародного співробітництва в аспекті розбудови сфери НФО дітей та учнівської молоді) у процесі модернізації вітчизняної системи освіти: розроблення теоретичної основи для осучаснення освітнього законодавства в частині формування системи неформальної (позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді й визнання її результатів, визначення напрямів і форм міжнародного співробітництва державних і громадських інституцій; для збереження й розвитку державної системи позашкільної освіти як національного надбання та повноцінної складової НФО впродовж життя; для актуалізації змісту освітньої, молодіжної і соціальної політики України в контексті прискорення євроінтеграційних процесів, участі в розбудові цілісного європейського освітнього простору.

Основні положення, теоретичні висновки, джерельна база дослідження можуть бути використані науковцями, які проводять історико-педагогічні, порівняльно-педагогічні, соціально-філософські, політологічні дослідження, та викладачами ВНЗ для оновлення змісту навчальних курсів з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, соціальної педагогіки та освітнього менеджменту.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3683/01-55/29 від 23.06.2016 р.); Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 27 від 15.09.2016 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1430 від 8.09.2016 р.); Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 82 від 26.10.2016 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі у науково-практичних конференціях, форумах, семінарах різного рівня, зокрема: *міжнародних*: «Identity of a personality and a group: psycho-pedagogical and sociocultural aspects» (Прага, 2014), «Етнічна свідомість та крос-культурна взаємодія сучасної молоді» (Суми, 2014), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», (Київ, 2015), «Педагогіка і психологія в епоху глобалізації – 2015», (Будапешт, 2015), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2015), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2016), «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи» (Суми, 2016); *всеукраїнських з міжнародною участю*: «Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників» (Київ, 2014), «Розвиток обдарованості молодшого школяра: діагностика, проектування, психолого-педагогічний супровід» (Чернігів, 2015), «Пізнавально-творча і духовна самореалізація особистості в евристичній освіті» (Суми, 2015); *всеукраїнських*: «Десяті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: розвиток системи освіти України в умовах євроінтеграційних процесів: здобутки і перспективи» (Хмельницький, 2015), «Формування патріотизму та збереження національної ідентичності особистості в умовах полікультурного середовища сучасної України» (Хмельницький, 2015); *регіональних*: «Обдарована молодь – успішна держава», (Суми, 2014).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки СумДПУ імені А. С. Макаренка та отримали позитивну оцінку.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 18 публікаціях, з яких 7 статей розміщено у всеукраїнських фахових наукових виданнях, затверджених ДАК України; 1 – у зарубіжному фаховому науковому виданні, 10 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і семінарів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, що налічує 526 найменувань, з яких 252 – англomовних. Робота містить 6 таблиць, 26 рисунків та 16 додатків на 60 сторінці. Повний обсяг тексту дисертації – 315 сторінок. Основний зміст викладено на 197 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, з'ясовано ступінь його наукового розроблення, зв'язок із науковими програмами та планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні та географічні межі, методологічну й теоретичну основу дослідження; схарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено форми апробації, подано структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи дослідження міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у Європейському Союзі»** з'ясовано стан розроблення досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці, розкрито концептуальні основи дослідження феномена «міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді» та виокремлено етапи його розвитку в ЄС.

Завдяки застосуванню системного підходу проблему розглянуто в цілісному контексті взаємопов'язаних дослідницьких тенденцій вітчизняної педагогічної науки. Встановлено, що вивчення проблем освіти й освітньої політики в ЄС здійснюється одночасно в таких аспектах: історико-педагогічному, порівняльно-педагогічному, соціологічному, політологічному та ін. Відповідно до зазначеного систематизовано теоретичні розвідки в таких напрямках: 1) розвиток НФО в ЄС у контексті реалізації європейської стратегії «Освіта впродовж життя»; 2) розбудова сфери НФО дітей та учнівської молоді як складової освіти впродовж життя в країнах-членах ЄС; 3) організація міжнародної взаємодії ЄС в аспекті розбудови сфери НФО дітей та учнівської молоді; 4) розвиток неформальної освіти дітей та учнівської молоді в Україні. Завдяки такому підходу систематизовано й узагальнено теоретичні твердження і висновки вчених, що становлять науковий інтерес для нашого дослідження.

Узагальнення джерел у досліджуваній галузі дозволило встановити, що в Україні теорія і практика неформальної освіти впродовж життя є фрагментарними і несистематизованими. Виняток становить теорія і практика позашкільної освіти, що за сутністю є повноцінним еквівалентом європейських національних систем НФО дітей та учнівської молоді. Проте широке коло вітчизняних наукових розвідок з питань розвитку позашкільної освіти не розкриває проблеми міжнародного співробітництва в форматі «Україна – ЄС» у сфері неформальної освіти. Виявлено, що на момент завершення дослідження (10.2016 р.) визначення базових понять неформальної освіти впродовж життя в чинному законодавстві України відсутнє; міжнародне співробітництво України з ЄС у сфері НФО дітей та учнівської молоді за обсягом є незначним, обмеженим участю у роботі Європейської асоціації установ неформальної освіти дітей і молоді (EAICY) та Міжнародної асоціації позашкільних навчальних закладів (діє з 2016 р.), співпрацею з окремими ВНЗ щодо забезпечення участі школярів у освітніх програмах РЄ та ЄС, а також участю вітчизняних делегацій у міжнародних заходах для дітей (предметні олімпіади, творчі конкурси, громадські рухи тощо) і педагогів (наукові конференції тощо).

У розділі здійснено термінологічний аналіз, завдяки якому визначено сутність поняття «міжнародне співробітництво у сфері НФО дітей і учнівської молоді» та пов'язаних з ним термінів: «НФО дітей та учнівської молоді», «сфера НФО дітей і учнівської молоді», «європейський простір НФО дітей та учнівської молоді», «розвиток міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді», «етапи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді».

Встановлено, що міжнародне співробітництво у сфері НФО дітей та учнівської молоді є: а) унікальним соціальним феноменом, що має вплив на формування цілісного європейського освітнього простору; б) засобом розбудови теорії і практики неформальної освіти, що належить до інструментарію освітніх, молодіжних, соціальних стратегій ЄС; в) системою завдань, змісту і форм міжнародної взаємодії, структурованою відповідно до сформованих організаційних рівнів.

У відповідності до зазначеного здійснено моделювання теоретичних (концепти щодо розбудови, понятійний апарат, історичні етапи розвитку) і практичних (нормативно-правові, організаційні, процесуальні, змістові) основ міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді в ЄС; сформульовано та систематизовано його завдання, зміст і форми, які мають політичні, наукові і соціально-освітні аспекти й спрямовані на гармонізацію процесів внутрішньої й зовнішньої взаємодії ЄС, забезпечення спільних і національних інтересів країн-членів і країн-партнерів.

З'ясовано, що на сьогодні міжнародне співробітництво України з ЄС щодо формування простору НФО дітей та учнівської молоді (в укр. варіанті – простору позашкільної освіти) за обсягом є незначним, обмеженим за змістом роботи, що пояснюється як недосконалістю вітчизняного законодавства й дефіцитом фінансування, так і недостатністю політичного, наукового і соціального дискурсів щодо модернізації освітньої і молодіжної політики.

На основі історіографічного і проблемно-хронологічного аналізів у дослідженні виокремлено чинники й етапи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді: перший етап (1990 – 2000 рр.) – концептуалізаційний, що характеризувався формуванням базових загальноєвропейських концептів неформальної освіти впродовж життя й, відповідно – міжнародного співробітництва ЄС щодо розбудови її складових, зокрема НФО дітей та учнівської молоді; другий етап (2000 – 2009 рр.) – установчий, для якого було характерним закладання Радою Європи організаційних і правових основ розвитку неформальної освіти впродовж життя, що вплинуло на формування нової освітньої стратегії ЄС, проте не забезпечило виокремлення НФО дітей та учнівської молоді як окремого напрямку неформальної освіти; третій (сучасний) етап (2009 – 2016 рр.) – верифікаційний і валідаційний, що характеризується загальною гармонізацією міжнародного співробітництва країн-членів і країн-партнерів ЄС; спрямуванням загальнополітичних процесів у сферах освіти та молодіжної роботи

на верифікацію і валідацію неформальної освіти; започаткування процесів розроблення і впровадження спільних і національних інструментів валідації неформальної освіти, зокрема НФО дітей та учнівської молоді.

Результатами аналізу стало підтвердження включеності проблеми розбудови сфери НФО дітей та учнівської молоді у загальноєвропейські процеси і разом з тим її невиокремленості із загальної проблематики розвитку НФО впродовж життя. Констатовано, що процеси верифікації неформальної освіти дітей та учнівської молоді як важливої складової НФО впродовж життя, а також розроблення загальних і національних інструментів щодо її валідації мають розглядатися як основні проблеми сьогодення.

Акцентовано на тому, що сучасний інструментарій ЄС щодо розвитку неформальної освіти, і зокрема формування сфери НФО дітей та учнівської молоді, сформовано завдяки відкритому методу координації освітньої й молодіжної політики країн-членів ЄС і крос-секторальному підходу в формуванні їх спільних рішень (резолюції, рекомендації, інші документи ЄС), що стимулює прискорення верифікаційних і валідаційних процесів, сприяє розвитку внутрішнього та зовнішнього міжнародного партнерства ЄС. Серед важливих інструментів – упровадження освітніх програм ЄК і РЄ, які містять НФО-компонент; структурований діалог, що полегшує організацію міжнародних заходів для зацікавлених сторін; розвиток Інтернет-платформ, в яких подано інформацію про НФО-можливості й пропозиції.

Отже, застосування історичного і системно-генетичного підходів дозволило з'ясувати стан розроблення досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці, розкрити концептуальні основи феномена «міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді» та виокремити етапи його розвитку в ЄС.

У другому розділі **«Організаційні, процесуальні і змістові основи міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС»** охарактеризовано сучасні організаційні і процесуальні основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС; окреслено змістові основи розвитку досліджуваного феномена.

Наголошено на потужності впливу глобальних (глобалізація, поширення ІК-технологій тощо) і регіональних (спрямованість на створення європейського освітнього простору) чинників на процеси формування європейського простору неформальної освіти, що потребує ефективного міжнародного співробітництва на різних організаційних рівнях, зокрема світовому, європейському, міждержавному, державному, міжінституційному. Доведено, що ієрархічна структурованість організаційних основ (завдання і зміст діяльності суб'єктів, організаційні форми) означених рівнів міжнародного співробітництва та наявність різних аспектів (політичний, освітній, науковий) визначають можливості ЄС щодо формування європейського простору НФО дітей та учнівської молоді.

Здійснення системно-структурного аналізу процесуальних основ розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді в ЄС

дало змогу окреслити особливості формування сучасного інструментарію міжнародної взаємодії ЄС та країн-членів; доведено багатоаспектність та історичну зумовленість верифікаційних і валідаційних процесів, що відбуваються на різних рівнях міжнародної взаємодії, їхню важливість для розвитку НФО; обґрунтовано актуальність проблеми розроблення інструментів валідації НФО в категорії «діти та учнівська молодь»; розкрито значення відкритого методу координації як інструменту освітньої та молодіжної політики ЄС, у процесах формування європейського простору НФО дітей та учнівської молоді; з'ясовано вплив організаційних функцій НФО (комплементарна, компенсаторна, інтеграційна, соціумформувальна) на розбудову процесуальних основ міжнародного співробітництва ЄС та країн-членів; змодельовано процесуальні особливості організації міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС.

На підставі емпіричних методів дослідження з'ясовано, що формування змістових основ міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді відбувається в контексті загальноєвропейських тенденцій розвитку освіти; їх підґрунтям є сучасні педагогічні ідеї, концепції, теорії, системи, що соціально затребувані й визначають основні напрями, організаційні форми міжнародної взаємодії.

Завдяки моделюванню процесу формування сучасних напрямів і форм міжнародного співробітництва ЄС, здійсненому в контексті характеристики змісту НФО дітей та учнівської молоді, акцентовано на тому, що:

- координація процесів розбудови сучасних напрямів міжнародного співробітництва країн-членів ЄС у досліджуваній сфері здійснюється шляхом упровадження нових стратегій (або їх складових – ініціатив тощо) в освітній, молодіжній, соціальній політиках ЄС;

- узгодження питань розвитку НФО в освітній, соціальній та молодіжній політиках ЄС забезпечується шляхом крос-секторальної взаємодії інституцій ЄС та взаємодії з РЄ (організація роботи експертних груп, підготовка звітів і спільних рекомендацій тощо);

- наявні чинники, умови, процеси та зв'язки між ними визначають особливості змістових засад міжнародного співробітництва в досліджуваній сфері.

У контексті сучасної Стратегії ЄС для молоді «Інвестування та розширення прав і можливостей» виокремлено пріоритетні напрями розвитку міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді, а саме:

- «Освіта та професійна підготовка»: зменшення невідповідності рівнів освіти молоді в межах ЄС, визначення спільного курсу країн-членів на мережеву розбудову педагогічних систем розвитку обдарованості, неформальної мовної освіти, е-освіти дітей та молоді;

- «Зайнятість і підприємництво»: підвищення конкурентоспроможності молодого покоління на сучасному ринку праці, впровадження професійно-зорієнтованих програм НФО дітей та учнівської молоді, створення міжнародних освітніх мереж бізнесового спрямування;

– «Здоров'я і благополуччя»: покращення роботи з охорони здоров'я молодого покоління, розвиток співробітництва країн-членів у сфері валеологічної освіти (сексуальна, рекреаційна освіта тощо), поширення досвіду соціально-педагогічної роботи превентивного спрямування;

– «Участь у громадській діяльності»: залучення молодого покоління до демократичних процесів, створення організаційно-педагогічних моделей «громадянського включення» дітей та учнівської молоді;

– «Волонтерство»: залучення молодого покоління до добровільної доброчинної діяльності, використання НФО-потенціалу волонтерської діяльності, створення організаційно-педагогічних моделей підготовки юних волонтерів на основі НФО-програм;

– «Соціальна інклюзія»: соціальне «включення» дітей та молоді з особливими освітніми проблемами, подолання неграмотності, бездоглядності, соціальної ізоляції засобами освіти, зокрема НФО;

– «Молодь і світ»: розширення соціально-освітніх контактів за межами Європи, розвиток учнівських обмінів (складові Еразмус+), «зеленого волонтерства», організація діалогу з політиками, підтримка різних напрямів пізнання світу, що базуються на ІНФО та НФО-компонентах;

– «Творчість і культура»: забезпечення доступу молоді до культури і мистецтв, розбудова культурно-мистецької освіти дітей і молоді на основі взаємодії формальної, неформальної, інформальної складових; реалізація творчого потенціалу дітей та молоді через програми «Творча Європа», «Еразмус+», численні міжнародні форми організації культурного дозвілля дітей та учнівської молоді.

Отже, застосування системно-генетичного підходу дало можливість охарактеризувати сучасні організаційні та процесуальні основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС; окреслити змістові напрями розвитку досліджуваного феномена.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС та в Україні»** узагальнено сучасні тенденції та перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС, розроблено рекомендації щодо використання в Україні елементів позитивного досвіду міжнародного співробітництва у сфері неформальної (позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді у ЄС.

У контексті розгляду міжнародного співробітництва ЄС як важливого соціального явища, що має суттєвий вплив на формування європейського простору НФО дітей та учнівської молоді як складової цілісного європейського освітнього простору, акцентовано на сталості процесу утвердження в європейському регіоні парадигми НФО впродовж життя.

Аналіз міжнародного співробітництва ЄС як засобу реалізації політик ЄС та системи визначених ЄК і РЄ завдань щодо розбудови простору НФО акцентував на важливості застосування SPOT-методу в аналітичній роботі.

На основі такого аналізу узагальнено сучасні тенденції й перспективи розвитку міжнародного співробітництва ЄС у сфері НФО дітей та учнівської молоді. До позитивних тенденцій, що визначають перспективи розвитку НФО

віднесено такі: включення ЄС до процесів формування всесвітнього освітнього простору, в якому належне місце відведено НФО дітей та учнівської молоді; підсилення ролі інституцій ЄС та РЄ у створенні міжнародної правової основи розвитку НФО дітей та учнівської молоді як складової освіти впродовж життя; збільшення внутрішньої та зовнішньої активності країн-членів ЄС щодо реалізації науково-освітніх програм ЄС та РЄ. До негативних тенденцій, що стримують процеси розвитку, віднесено: послаблення міжнародного дискурсу з означеної проблеми в контексті розвитку політичної кризи в Європі, підвищення варіативності понятійного апарату НФО дітей та учнівської молоді в країнах-членах ЄС, сповільнення темпів створення національних систем валідації НФО дітей та учнівської молоді.

Визначаючи можливості використання в Україні елементів позитивного досвіду ЄС з міжнародного співробітництва у сфері неформальної (в укр. варіанті – позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді, встановлено, що в європейській практиці міжнародної взаємодії не існує технологій, які могли б стати беззаперечними зразками для впровадження в інших країнах.

На підставі критичного осмислення результатів здійсненого дослідження, розроблено й обґрунтовано комплекс рекомендацій щодо використання в Україні елементів позитивного досвіду ЄС з міжнародного співробітництва в аспекті розбудови простору неформальної (позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді. Серед них найбільш перспективними для реалізації на сучасному етапі визначено такі:

- у політичному аспекті: введення до статей освітнього й молодіжного законодавства положень щодо формування простору НФО дітей та учнівської молоді (формування понятійного апарату, концептів НФО, інструментів щодо їхньої реалізації, організації міжнародного співробітництва);

- у соціальному й освітньому аспекті: збереження діючої системи позашкільної освіти як ядра вітчизняного простору НФО дітей і учнівської молоді; обов'язкове врахування НФО-компонента в усіх освітніх проектах і програмах, що передбачаються двосторонніми угодами міжнародних відносин;

- у науковому аспекті: більш активне використання можливостей державних позашкільних навчальних закладів, інститутів НАПН України, Інституту модернізації змісту освіти МОН України, позашкільних навчальних закладів обласного підпорядкування щодо організації та проведення міжнародних наукових та методичних заходів з проблем НФО дітей та учнівської молоді.

Зважаючи на те, що сучасна система позашкільної освіти України має вагомі педагогічні надбання, які є предметом наукових розвідок у країнах європейського регіону, окремими рекомендаціями для педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів різних рівнів підпорядкування і форм власності є створення ефективних систем презентації та популяризації власних методико-педагогічних надбань, організації структурного діалогу для міжнародного обміну думками, ідеями, досвідом.

Отже, в розділі узагальнено сучасні тенденції та визначено перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді в ЄС; за допомогою застосування порівняльного підходу обґрунтовано можливості

й розроблено рекомендації щодо використання в Україні елементів позитивного досвіду ЄС в означеній сфері.

Здійснене дослідження дало підстави для формулювання **висновків**.

1. Встановлено, що сучасні вітчизняні наукові розвідки проблем НФО здійснюються в філософському, соціологічному, політологічному, історико-педагогічному та інших аспектах. Проте в них розкриваються лише окремі питання неформальної освіти дітей та учнівської молоді, що не створює цілісної картини її сучасного стану, не визначає тенденцій і перспектив розвитку в контексті європейської стратегії «Освіта впродовж життя»; не розкриває сучасних проблем міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти – складової цілісного європейського освітнього простору.

Систематизовано й узагальнено результати аналізу наукових праць вітчизняних учених відповідно до таких напрямів: розвиток неформальної освіти в ЄС у контексті реалізації європейської стратегії «Освіта впродовж життя»; розбудова сфери НФО дітей та учнівської молоді як складової освіти впродовж життя в країнах-членах ЄС; організація міжнародної взаємодії ЄС в аспекті розбудови сфери НФО дітей та учнівської молоді; розвиток неформальної освіти дітей та учнівської молоді в Україні.

Доведено, що в Україні теорія і практика неформальної освіти впродовж життя є фрагментарною, несистематизованою та реалізується переважно на рівні окремих інституцій, що здійснюють міжнародне співробітництво з країнами ЄС у межах своїх статутних повноважень. Показано, що винятком є історично сформована загальнодержавна система позашкільної освіти, яка за сутністю є еквівалентом систем НФО дітей та учнівської молоді країн-членів ЄС.

2. Розкрито сутність міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді, що є багаторівневою системою міжнародних зв'язків, детермінованих актуальними соціальними процесами (глобалізація, європеїзація тощо) і спрямованих на розвиток європейського простору НФО дітей та учнівської молоді. Феномен міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС розглянуто в декількох теоретичних аспектах, зокрема: філософському – як соціальне явище; історико-педагогічному – як засіб розбудови неформальної освіти дітей та учнівської молоді; організаційному – як систему завдань, змісту й форм міжнародної взаємодії.

Змодельовано концептуальні основи дослідження феномена «міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС».

Визначено чинники (суспільно-політичні, економічні, соціальні, освітні, соціокультурні тощо), що формували світовий, європейський, міждержавний, державний, міжінституційний рівні міжнародного співробітництва ЄС у сфері НФО дітей та учнівської молоді.

Виокремлено й охарактеризовано історичні етапи розвитку міжнародного співробітництва: I етап (1990-2000 рр.) – концептуалізаційний, що сприяв формуванню спільних концептів НФО як складової освіти впродовж життя й міжнародного співробітництва як інструменту для їх реалізації; II етап (2000-2009 рр.) – установчий, упродовж якого відбувалося розширення напрямів і

удосконалення технологій НФО, формувалися нормативно-правові, організаційно-рівневі й організаційно-процесуальні основи міжнародного співробітництва у цій сфері; III етап (2009-2016 рр.) – верифікаційний і валідаційний, що дозволив окреслити напрями міжнародної взаємодії для формування спільних інструментів визнання НФО та її результатів, зокрема в роботі з дітьми й учнівською молоддю.

Встановлено, що проблема розвитку НФО дітей та учнівської молоді в ЄС і досі залишається невиокремленою із загальної проблематики НФО впродовж життя. Акцентовано, що верифікація НФО дітей та учнівської молоді як важливої і цілком сформованої складової НФО впродовж життя та розроблення інструментів її валідації є актуальними соціальними й освітніми проблемами.

3. Охарактеризовано організаційні й процесуальні основи міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді. Доведено, що ієрархічна структурованість організаційних основ (завдання і зміст діяльності суб'єктів, організаційні форми) сформованих рівнів зовнішнього і внутрішнього міжнародного співробітництва та наявність у ньому різних аспектів (наукового, політичного, соціального й освітнього тощо) визначають можливості ЄС щодо формування європейського простору НФО дітей та учнівської молоді.

Висвітлено соціальні й освітні аспекти означених рівнів міжнародного співробітництва ЄС у контексті реалізації концептів «навчання впродовж життя» і «суспільство, що навчається» – підґрунтя освітньої та молодіжної політик ЄС. Підтверджено багатоаспектність та історичну зумовленість верифікаційних і валідаційних процесів, що відбуваються на різних рівнях міжнародної взаємодії, їхню важливість для розвитку НФО. Розкрито значення відкритого методу координації і крос-секторального підходу для прискорення процесів розбудови європейського простору НФО дітей та учнівської молоді. Доведено суттєвий вплив організаційних функцій НФО (комплементарна, компенсаторна, інтеграційна, соціумформувальна) на розвиток процесуальних основ міжнародного співробітництва ЄС та його країн-членів.

4. Окреслено змістові основи міжнародного співробітництва у відповідності до напрямів НФО в ЄС, окреслених Стратегією ЄС для молоді «Інвестування та розширення прав і можливостей». Охарактеризовано пріоритетні напрями розвитку міжнародного співробітництва ЄС у досліджуваній сфері, а саме: «Освіта та професійна підготовка», «Зайнятість і підприємництво», «Здоров'я і благополуччя», «Участь у громадській діяльності», «Волонтерство», «Соціальна інклюзія», «Молодь і світ», «Творчість і культура».

З'ясовано, що формування змістових основ розбудови сучасних напрямів міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді відбувається в контексті загальноєвропейських тенденцій розвитку освіти; їх підґрунтям є сучасні педагогічні ідеї, концепції, теорії, системи, що, будучи соціально затребуваними, визначають основні напрями й організаційні форми міжнародної взаємодії.

5. Узагальнено сучасні тенденції та визначено перспективи розвитку міжнародного співробітництва ЄС щодо розбудови НФО дітей та учнівської

молоді. Доведено їх зумовленість станом сформованості організаційних, процесуальних і змістових засад міжнародної взаємодії; впливом внутрішніх (політичні, економічні, соціальні тощо) і зовнішніх (глобалізаційні процеси та наслідки військово-політичних конфліктів, прискорення розвитку ІТ-технологій тощо) чинників. До позитивних тенденцій, що визначають перспективність сучасних процесів, віднесено такі: включення ЄС у процеси формування всесвітнього освітнього простору, в якому належне місце відведено НФО дітей та учнівської молоді; підвищення активності інституцій ЄС та РЄ у створенні міжнародної правової основи розвитку НФО дітей та учнівської молоді як складової освіти впродовж життя; збільшення зусиль країн-членів ЄС щодо реалізації проектів і програм ЄС та РЄ (науково-освітніх тощо). До негативних тенденцій, що стримують процеси розвитку, віднесено такі: незначну активність міжнародного дискурсу з означеної проблеми, збереження значної варіативності понятійного апарату НФО дітей та учнівської молоді в країнах-членах ЄС, сповільнення темпів створення національних систем валідації НФО дітей та учнівської молоді. Підсумовуючи результати дослідження, акцентовано на перспективності досвіду ЄС для розбудови сфери НФО в країнах-партнерах ЄС, зокрема в Україні.

Розроблено рекомендації щодо використання в Україні досвіду ЄС з міжнародного співробітництва у сфері неформальної (позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді, що потребує в політичному аспекті – модернізації законодавчої бази, забезпечення участі країни в діяльності впливових міжнародних організацій, розвитку двостороннього співробітництва з країнами-членами ЄС, постійної взаємодії суспільних інституцій (наукових і науково-методичних установ, навчальних закладів, громадських організацій тощо); в освітньому аспекті – збереження діючої системи позашкільної освіти як ядра вітчизняного неформального освітнього простору (сфери НФО) для дітей і учнівської молоді, створення ефективних систем інформаційних ресурсів; у науковому аспекті – більш активне використання можливостей державних позашкільних навчальних закладів, інститутів НАПН України, Інституту модернізації змісту освіти МОН України, позашкільних навчальних закладів обласного підпорядкування щодо організації та проведення міжнародних наукових і методичних заходів з проблем НФО дітей і учнівської молоді.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми організаційно-педагогічних основ міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді. Зважаючи на активність процесів щодо створення в Європі конкурентоспроможного мультикультурного суспільства знань, підвищеного значення набуває проведення фундаментальних і прикладних наукових розвідок з проблеми неформальної освіти в Європі, створення загальноєвропейської системи верифікації і валідації НФО дітей та учнівської молоді. Не менш важливим є вивчення можливостей застосування в Україні досвіду різних європейських країн з розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді, участі країни у процесах розбудови європейського НФО-простору для дітей та учнівської молоді.

Основні наукові результати висвітлено в таких працях автора:

Статті в наукових фахових виданнях

1. Заярна В. С. Організаційно-педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу / В.С.Заярна // Навчання та виховання обдарованої дитини: теорія і практика: зб. наук.-пр. матер. – Випуск 12 // І.С. Волощук (гол. ред) [та ін.]. – Київ : Інститут обдарованої дитини – 2014. – С.81-88.
2. Заярна В. С. Взаємодія позашкільних навчальних закладів та інститутів соціалізації у процесі виховання підростаючого покоління. / В.С. Заярна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст] Вип. 125 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. М.О. Носко – Чернігів : ЧНПУ – 2015. (Серія: Педагогічні науки) – С. 69-73.
3. Заярна В. С. Етапи розвитку міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти в Європейському Союзі /В. С. Заярна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ – 2015. – Вип. 45 (98). – С. 94-103.
4. Заярна В. С. Детермінанти розвитку міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти у Європейському Союзі / В. С. Заярна // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 1 до Вип.36, Том I (61) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Київ : Гнозис, 2015. – С.159-169.
5. Заярна В. С. Сфера неформальної освіти як засіб самореалізації особистості впродовж життя: європейський вимір / В. С. Заярна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – № 9 (53). – С. 231-241.
6. Заярна В.С. Змістові засади розбудови міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 5 (59). – С. 435-442.
7. Заярна В.С. Особливості розбудови міжнародного співробітництва ЄС у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді: організаційно-процесуальний аспект/ В.С.Заярна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. – № 6 (90). – С. 230-240.

Статті у закордонних фахових виданнях

8. Заярна В. С. Проблема неформальної освіти дітей і молоді в ЄС у контексті дослідницьких тенденцій української педагогічної науки / В. С. Заярна // Science and Education a New Dimension. – Pedagogy and Psychology. – III (34). – Issue: 69. – 2015. – P.49-32.

Статті в інших виданнях

9. Заярна В.С. Науково-дослідна діяльність учнів філологічних секцій Малої академії наук України як засіб формування національної ідентичності / В. С. Заярна // Обдарована молодь – успішна держава: матеріали обласної науково-практичної конференції (м. Суми, 26.11.2014 р.). Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Суми : СОІПО, 2014. – С. 87-90.
10. Заярна В.С. Формування етнонаціональної ідентичності як складової полікультурної компетентності дітей молодшого шкільного віку у процесі вивчення іноземної мови в позашкільному навчальному закладі / В. С. Заярна // Identity of a personality and a group: psycho-pedagogical and sociocultural aspects : materials of the international scientific conference on January 27–28, 2014. Prague : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ». – С. 147-153.
11. Заярна В.С. Організаційно-педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в умовах позашкільного навчального закладу / В.С.Заярна // Проблеми діагностики та проектування розвитку обдарованості дошкільників : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 15-16 травня 2014 року,) – Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. – С.151-158.
12. Заярна В. С. Етапи розвитку міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти в Європейському Союзі / В. С. Заярна // Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2015 року : у 4 ч. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. – Ч. 4. – С. 19-23.
13. Заярна В. С. Валідація результатів неформальної освіти в Європейському Союзі як засіб підвищення соціальної участі молоді / В. С. Заярна // Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та молодих учених (Суми, 16-17 травня 2016 р.). – Суми : ФОП Цьома С. П. – 2016. – С. 232-236.
14. Заярна В.С. Сучасні аспекти формування національної ідентичності підростаючого покоління в полікультурному суспільстві в закладах позашкільної освіти / В.С.Заярна // Формування патріотизму та збереження національної ідентичності особистості в умовах полікультурного середовища сучасної України / Зб. наук. пр. [ред. кол.: В.Є. Берека (гол.) та ін.]. – Хмельницький : ПП Мельник, 2015. – С. 107-112.
15. Заярна В. С. Сфера неформальної освіти в Україні: сучасний стан, складові, потенціал щодо міжнародного співробітництва / В.С.Заярна // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 6-7 квітня 2016 року). – Том 2. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – С. 63-66.
16. Заярна В. С. Сфера неформальної освіти як засіб розвитку пізнавально-творчої самореалізації особистості протягом життя: європейський вимір / В.С. Заярна // Професійно-творча і духовна самореалізація особистості в

евристичній освіті : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Суми, 19-20 листопада 2015 р.). – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 69-72.

17. Заярна В. С. Формування етнонаціональної ідентичності як складової полікультурної компетентності дітей молодшого шкільного віку у процесі вивчення іноземної мови в позашкільному навчальному закладі / В.С.Заярна // Етнічна самосвідомість та крос-культурна взаємодія : матеріали V Міжнародного науково-практичного семінару студентів, аспірантів та молодих вчених, (Суми, 27.03.2014 р.) / [за ред. : С. Б. Кузікової, Н. О. Єрмакової, К. М. Пасько та ін.]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – С.38-42.
18. Заярна В. С. Міжнародне співробітництво у форматі «Україна – ЄС» у сфері неформальної (позашкільної) освіти дітей та учнівської молоді / В.С.Заярна, Н.В. Перепелиця // Науковий вісник Національного еколого-натуралістичного центру. Випуск 2. Серія: Педагогічні науки. Серія: Психологічні науки. Серія: Біологічні науки.– К. : «НЕНЦ», 2016. – № 2 – С.103-113.

АНОТАЦІЇ

Заярна В. С. Організаційно-педагогічні основи міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у Європейському Союзі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка МОН України – Суми, 2017.

Дисертацію присвячено з'ясуванню проблеми організаційно-педагогічних основ міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді в Європейському Союзі для обґрунтування можливостей використання елементів позитивного досвіду у відповідній сфері в Україні. У роботі викладено стан розроблення досліджуваної проблеми у контексті сучасних тенденцій вітчизняної науки. Розкрито концептуальні основи дослідження феномена «міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді» та виокремлено етапи його розвитку в ЄС. Охарактеризовано сучасні організаційні та процесуальні основи міжнародного співробітництва, досліджено змістові основи міжнародного співробітництва, узагальнено сучасні тенденції й визначено перспективи розвитку міжнародного співробітництва у сфері НФО дітей та учнівської молоді у ЄС; обґрунтовано можливості використання елементів позитивного досвіду міжнародного співробітництва ЄС у досліджуваній сфері в Україні.

Ключові слова: неформальна освіта, Європейський Союз, міжнародне співробітництво у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді, організаційно-педагогічні основи, етапи, система позашкільної освіти України.

Заярная В. С. Организационно-педагогические основы международного сотрудничества в сфере неформального образования детей и учащейся молодежи в Европейском Союзе. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогической университету имени А. С. Макаренка МОН Украины. – Сумы, 2017.

В диссертации рассмотрены организационно-педагогические основы международного сотрудничества в сфере неформального образования детей и учащейся молодежи в Европейском Союзе для обоснования возможностей использования элементов положительного опыта в исследуемой сфере в Украине. В работе изложено состояние разработки проблемы в контексте исследовательских тенденций отечественной науки. Раскрыты концептуальные основы исследования феномена «международное сотрудничество в сфере неформального образования детей и учащейся молодежи» и выделены этапы его развития в ЕС. Охарактеризованы современные организационные и процессуальные основы, исследованы содержательные основы международного сотрудничества в сфере неформального образования детей и учащейся молодежи в ЕС. Обобщены современные тенденции и определены перспективы развития международного сотрудничества в сфере НФО детей и учащейся молодежи в ЕС; обосновано возможности использования элементов положительного опыта международного сотрудничества ЕС в исследуемой сфере в Украине.

Ключевые слова: неформальное образование, Европейский Союз, международное сотрудничество в сфере неформального образования детей и учащейся молодежи, организационно-педагогические основы, этапы, система внешкольного образования Украины.

Zayarna V. S. Organizational and Pedagogical Foundations of the International Cooperation in the Sphere of Non-formal Education of children and studying youth in the European Union – On the right of manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko MES of Ukraine, Sumy, 2017.

The dissertation deals with the problem of the international cooperation in the field of non-formal education (NFE) in the European Union and defining the prospects of European experience of international cooperation in the establishment and development of the NFE in Ukraine.

The work presents the theoretical basis of formation and development of NFE in the European Union, the state of development of research problem in the context of research trends in Ukrainian and foreign science.

The scientific works of local scientists were analyzed and systematized according to four directions: the development of non-formal education in the EU in the context of the European strategy “Lifelong learning”; the development of the area of NFE of children and studying youth as the part of lifelong learning in the Member States; the organization of international cooperation in the sphere of NFO of children

and studying youth in the EU; the development of non-formal education of children and youth in Ukraine

Analysis of numerous native and foreign scientific works gave the possibility to define the main concepts of the research – “the sphere of non-formal education”, “the international cooperation in the sphere of NFE”, “periods of the international cooperation in the sphere of NFE”, “sphere of non-formal education in the EU”, “sphere of informal education in Ukraine”. The study identifies the main stages in the development of international cooperation in the aspect of NFE of children and studying youth. The methods of the chronological analysis, generalization and systematization used to determine the criterion characteristics of each period. The first stage (1990 - 2000) – the conceptual stage, the second (2000 - 2009) – the founding stage, the third (current) stage (2009 - 2016) – the stage of verification and validation.

The current state and key modern organizational foundations (levels and aspects: social and educational, political and scientific) and procedural foundations (political instruments of coordination, multifaceted verification and validation processes, the complementary, compensatory, integrational, society-forming functions of NFE of international cooperation in the NFE children and youth in the EU are characterized. Contents foundations (priority areas: education and training, employment and entrepreneurship, health and well-being, participation in civil society, voluntary activities, social inclusion, youth and the world, creativity and culture and organizational forms in this areas) of international cooperation in the NFE of children and studying youth in the EU are research.

The current positive trends (the EU including in a global and European space of the lifelong NFE, strengthening the role of the EU in the establishing the legal basis of European space of the lifelong NFE, including NFE of children and studying youth) are summarizes.

The possibilities of the establishment of the non-formal education in Ukraine: the current state, the components of NFE, European integration processes, the potential for international cooperation, the role of the national system of out-of-school education in the forming the educational environment for children and youth are defined.

Keywords: European Union, non-formal education, the sphere of non-formal education of children and studying youth, international cooperation, organizational and pedagogical foundations, periods of the international cooperation in the sphere of NFO.

Підписано до друку 15 березня 2017 р.
Формат 60х90/16. Гарн. News Times. Друк ризогр. Папір офсет.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А.С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87